te antwoorden, en de aangevoerde argumenten te weerleggen.

Ten slotte hadden deputaten-Donner aan hun synode bericht te hopen, „dat deze onverkwikkelijke aangelegenheid zonder dat tot rechtsmaatregelen behoeft te worden overgegaan, in de gewenste zin haar beslag zal krijgen."

Ondanks de verstandhouding tussen de minister en de synodocratische deputaten is de gewenste oplossing niet gekomen; nu volgen dan de „rechtsmaatregelen." De Hoge Raad, waarvan mr J. Donner voorzitter is (die zich wel, zoals te voorzien is, te dezer zake zal laten vervangen) moet nu aan de synodocratische gemeenschap „recht" doen.

Wij hopen en bidden, dat dit hoogste rechtscollege inderdaad recht zal doen.

Intussen vergisse men zich niet in de betekenis van enig arrest van de Hoge Raad. Hij onderzoekt niet opnieuw de feiten, spreekt zich niet uit inzake de uitlegging van geldende statuten (b.v. de kerkorde). Dit geschiedt in hoogster instantie door de Gerechtshoven, en wat deze daaromtrent uitgesproken hebben, staat onherroepelijk vast. De taak van de Hoge Raad is in zover formeel, dat hij alleen zich uitspreekt over vonnissen en arresten, die aan zijn oordeel onderworpen worden om te onderzoeken of deze zijn gewezen in overeenstemming met de Nederlandse wet. Bevindt de Raad, dat enig vonnis niet in overeenstemming is met de wet, dan vernietigt hij het en kan dan zelf uitspraak doen of hij verwijst de zaak naar een Gerechtshof of Rechtbank ter verdere behandeling.

In abstracto is het dus mogelijk, dat een Gerechtshof zegt: naar de bepalingen van het geldend recht in uw kerken hebt ge volkomen gelijk. En dat bij cassatie-beroep de Hoge Raad zou zeggen: en toch vernietig ik dat arrest, want op die en die gronden is het strijdig met de Nederlandse wet.

Doch als aantoonbaar is uit de feiten, beoordeeld naar officiële afspraken en regelen, dat een kerkelijke gemeenschap het recht aan haar zijde heeft, doch dat recht zou haar niet toegekend worden op grond van enige bepaling in de Nederlandse wetgeving — welke morele waarde heeft dan een zodanige uitspraak?

Intussen — wij wachten rustig af. De Here weet, wat voor Zijn kerken nuttig en nodig is. P. D.

RECHTEN voor ONGELOVIGEN

In een nummer van „Waarheid en Eenheid" van 6 Juni 1952, dat mij in handen kwam, steekt Dr A. E. Schouten onder het opschrift: „Beschamend voorbeeld" de loftrompet over het volgende beding, hetgeen voorkomt in een overeenkomst, gesloten tussen de syn. Geref. Kerk van Leiden met die van de Ned. Herv. Gemeente aldaar over wederzijds gebruik van gebouwen: „Bij de ondertekening van dit artikel (bedoeld wordt kennelijk „overeenkomst", L. R.) verbinden partijen zich om eventuele onderlinge geschillen niet te doen beslechten door de wereldlijke rechter." Hij noemt deze bepaling een „concrete binding en onderwerping aan het apostolisch vermaan van 1 Corinthe 6".

Wat deze concrete binding betreft: Het is hoogst dubieus, of — indien er een belangrijk geschil zou rijzen — op grond van deze bepaling de wereldlijke rechter zich onbevoegd zou verklaren. Naar Nederlands burgerlijk recht wordt kwade trouw — gelukkig maar! — nimmer beschermd: uitsluiting van elke aansprakelijkheid mist als in strijd met de goede zeden elke verbindende kracht (zie b.v. N. J. 1934, blz. 872). Deze norm lijkt mij juist, daar zij een ontkrachting van het ambt der overheid door een dergelijk beding niet toelaat (Rom. 13). Misschien zou een rechter partijen naar scheidsmannen verwijzen, die zij in onderling overleg moeten benoemen. Maar — weer gelukkig — is een scheidsrechterlijk oordeel ook aan 'n zekere contrôle van overheidswege gebonden. Dus ook hier geen verzaking van het ambt der overheid. Daarom heeft dit beding niet de rechtswaarde, die Dr S. er blijkbaar aan toeschrijft, tenzij de bedoeling zou zijn (maar gaat deze niet tegen de duidelijke bewoordingen in?) geen enkele juridische gebondenheid, dus een „gentlemen's agreement". Doch dit is toch niet de manier om zaken te doen.

Overigens klinkt het geheel nogal dopers. Voor het bewijs daarvan moge ik citeren hetgeen Ds Idzardus Nicolai in zijn „Grontlicke Onderwijsinghe tegen allerleye dwalinghen der Wederdooperen", uitg. 1609, ten aanzien van het beroep van die secte op 1 Cor. 6 opmerkt: „Ten laetsten comen sy oock met de berispinghe Pauli aen/ die hy den Corintheren gedaen heeft van weghen haer ongheregelt pleyten. Op welcken wy antwoorden/ dat hy wel hare feylen ghestraft/ maer niet de saeck self verdoemt heeft: t' welck uyt syn woorden aldus verstaen wort. Eerstelijck berispt hy in haer/ dat de een broeder hebbende met de ander te richte/ onder de onrechtveerdighe (dat is/ afgodendienaers) ende alsoo vyanden des Euangelii/ te rechte ginck/ ende dat hy syne saeck niet van den heylighen (dat is Christenen) liet beslichten: dewijl oock de verachtste van desen daer toe behoorden weerdich ghekent te zijn/ om dat de gheloovighe oock de werelt/ ende (boose) Engelen sullen oordelen. Daer nae tast hy se beter op haer zeer, segghende: Sooisdaernu immers ghebreck onder u lieden, dat ghy met malcandere te rechte gaet. Waerom en lydt ghy niet liever schade? Maer ghy lied'en doet onghelijck/ ende schade: ende dat den broederen/ etc. Hij bestraft haer/ dat sy broeders met elck ander zijnde/ niet arbeyden de broederlijckcke eenicheijt te onderhoude. Waerom hij wel voornaemlijck straft die gene die onrecht deden/ ende onrechtveerdighe waren: maer beneffens dese oock die soo onlijdsaem waren/ dat sy niet conden verdraghen/ maer uyt onghedult nae het recht liepen/ ende dat tot de ongheloovighe. Dit alle houden wy oock voor berispelijck: naemlijck dat broeders met elck ander twisten voor sulcke richters/ daer sy de reyne leere te spot stellen: dat sy niet liever uyt het midde van de hare kiesen/ die verstandich zijn (al warent anders slechte lieden) om haer verschil wech te neme: ja dat sy alleszins twisten/ alsoo dat de eene onghelijck doet/ de ander ongheduldich/ ende lichtelijck ghestoort is. Maer willen sy alle het richten verwerpen/ oock daer sulcke berispelijcke dinghen geen plaets hebben by den onschuldighen/ soo moeten sy ander bewijs soecke/ als dese woorden Pauli: oft sy moeten oock alle hare twistinghen verdoemen/ die sy onder elck ander hebben/ ende beslechten: niemand sal over de verdruyckinghe teghen yemandt moghen claghen/ al is sy noch soo groot: ende soude alsoo oock de Christlijcke disciplijn/ aengaende de heymelijcke zonden wech ghenomen worden (Matth. 18:15, 16, 17). Mr L. ROELEVELD.

Doctoraal-examen

Geslaagd voor het doctoraal-examen Ds L. Doekes te Hilversum.

Candidaats-examen

Geslaagd voor het candidaats-examen de heer E. R. Postma, Gagelplein 4, 's-Gravenhage.

LITERATUUR EN KUNST

CULTUUR-NEGATIVISME OORZAAK VAN AFVAL?

Dr Buitendijk brengt in zijn boek: „Op de keper beschouwd" een felle critiek uit op „bepaalde christelijke kringen" (bladz. 41), die wèl de eis stellen: een christelijke politiek, een christelijke wetenschapsgedachte, een christelijke sociale organisatie enz., maar die niets voelen voor een christelijke kunst. Dr Buitendijk lijkt het toe, dat deze mensen op dit terrein met „oogkleppen" voor lopen. Inmiddels sturen Christenouders hun kinderen naar onze gymnasia en H.B.S.-en, waar mannen doceren, die in het reine gekomen zijn met de humanistische en natuurwetenschappelijke gedachtenwereld, maar leiding op het gebied van de moderne kunst wordt ternauwernood gegeven, ja zelfs afgewezen, zegt hij. Intussen verslaat de moderne kunst haar duizendtallen in de kring des Verbonds. Wie eens de moeite neemt, de levensloop na te gaan van hen, die sedert 1880, alleen op letterkundig gebied, leiding gegeven hebben of thans leiding beginnen te geven, zal versteld staan van de grote afval onder de kunstzinnig begaafden uit Christelijke milieux. Ex-Gereformeerden, ex-Hervormden, ex-Evangelischen e.a. telt men er bij tientallen onder. En hoevelen hebben onderricht genoten op onze Christelijke Middelbare scholen!

Aldus Dr Buitendijk. En op de vraag: wat is hiervan de oorzaak, heeft hij slechts dit antwoord: de afwijzende houding in onze kringen en gebrek aan artistiek aanvoelingsvermogen in huis, op school en in de kerk.

Maar wij vragen ons af: is dit inderdaad juist? We constateren met hem een afval van kunstzinnigen uit Christelijke kring. En om misverstand te voorkomen, verklaren we ook al vast vooraf, dat we evenmin als Dr Buitendijk het negativistisch standpunt ten aan-

Anti-Revolutionair of Reactionair?

In de Nieuwe Prov. Gron. Courant van 3 Mei wordt een zéér scherpe veroordeling gegeven van wat Prof. Holwerda op „politiek terrein" beoogde.

De genoemde courant gaf n.l. van Prof. Holwerda's streven gedurende de laatste jaren de volgende typering:

„De kerk was voor hem het al en het enige."

Hij heeft de kerk „tot het absolute verheven".

„Van haar zag hij geen zonde meer."

Holwerda zag niet duidelijk meer „dat Gods schepping rijker was dan de formatie der kerk en dat de andere levensgebieden eveneens een taak hadden te vervullen".

Hij „verwierp alle onderscheiding in terreinen en trok alles samen op de kerk".

Holwerda was „de geestelijke vader van het overspannen kerkbegrip..... dat in onze streek alle Christelijke actie dreigt stuk te breken en deze actie doet onderbrengen in de kerk".

De „lijn van Holwerda" boog af „naar het piëtisme, waarin men uiteindelijk alleen de kerk maar meer ziet en ten allerleste alleen de ziel maar meer ziet. Die lijn is niet meer klassiek gereformeerd".

Deze allerdroevigste, geestelijke, of liever on-Geestelijke, ontaarding van Prof. Holwerda concretiseerde zich natuurlijk óók in zijn houding in de politieke strijd onzer dagen. De Nieuwe Prov. Gron. Courant wees daar dan ook met nadruk op! En wel met deze woorden: „In politiek opzicht moet Professor Holwerda gezien worden als één van de geestelijke stuwkrachten van het G.P.V., waartoe vooral zijn in het licht gegeven rede over het onderwerp: „De crisis van het gezag" als voorloper mag worden gerekend. In Zijlstra's boek „Tenzij" wordt deze rede meerdere malen geciteerd."

Men hoort het: het vonnis is vernietigend.

Wat Prof. Holwerda dacht en schreef is de openbaring van een ontstellend geestelijk deraillement. Over heel de linie heeft hij de plank misgeslagen. Zijn arbeid is — als het zo was als hier wordt beschreven! — een dodelijk gevaarlijke aanval op het ware, Schriftuurlijke leven, speciaal op het Schriftuurlijk politieke leven.

Zo sprak een vooraanstaand Chr. politiek orgaan. Zo heeft dat Holwerda's geest beproefd. Zo schreef het een poosje vóór de verkiezingen. Zo gaf deze Hoofdredacteur antirevolutionaire en dus in zijn oog principiële voorlichting.

***

Onze lezers vernamen uit het bovenstaande, dat de N. Prov. Gron. Courant als kenbron voor de principiële afwijkingen van Prof. Holwerda „vooral" wees op diens rede over: „De crisis van het gezag".

De keus van juist dit geschrift als toetsingsmateriaal is wel een zeer gelukkige greep van de Nieuwe Prov. Gron. Want inderdaad heeft Prof. Holwerda in deze rede de kern van zijn politieke inzichten vertolkt!

Maar ook in nog een ander opzicht is de keuze van deze publicatie van Prof. Holwerda een gelukkige greep. Er is namelijk over deze rede heel wat te doen geweest. Zoals men weet, werd ze voor een groot deel door de Radio uitgezonden. En wie haar door de omroeper hoorde inleiden merkte, dat deze man daar diep van onder de indruk was gekomen. En zoals het deze omroeper verging, verging het duizenden. Zelden zullen op een toespraak — ik mag dat nu wel zeggen — zoveel en zoveel aangrijpende reacties losgekomen zijn. Holwerda's profetisch getuigenis had de harten van velen gegrepen.

Op deze rede nu wees de Nieuwe Prov. Groninger. En op grond daarvan formuleerde zij haar strenge vonnis.

Maar over deze rede — en daar wil ik hier op wijzen — werd reeds eerder in de antirevolutionaire kring geschreven. En dat wel in „Antirevolutionaire Staatkunde", het orgaan van de Dr Abraham Kuyperstichting „ter bevordering van de studie der Antirevolutionaire beginselen, het officiële, leiding gevende, principiële orgaan van de Antirevolutionaire partij.

We willen uit de bespreking van Prof. Holwerda's rede een stuk citeren. Het is te vinden in de achttiende Jaargang, p. 45 v.v. Hier is het:

„Een woord van gloeiende bezieling, in één climax wijzend op den Verhoogde, richt Professor HOLWERDA tot zijn hoorders in de oratie: De Crisis van het Gezag. Op Hemelvaartsdag uitgesproken, boeit zij onmiddellijk onze aandacht door te wijzen op het fundamenteel karakter der bedoelde crisis en doet ons horen, dat het niet om iets bijkomstigs gaat, doch „om het recht van Christus Jezus", om het „in geding" zijn van „het Koninkrijk Gods". En dan neemt de schrijver zijn uitgangspunt in het herdenkingsfeit van den dag en spreekt het met nadruk uit, hoe de kleine kring op den berg van Hemelvaart de vervulling van den tweeden psalm beleefde **voor de gehele wereld.** Daarom, aldus Professor HOLWERDA, „is elke gezagscrisis niet maar een politieke kwestie, doch een **religieus stelling-nemen** tegenover den Christus aan de rechterhand des Vaders". De schrijver (spreker) twijfelt er niet aan, of deze dingen zijn voor ons niet nieuw, doch is van mening, dat „we ook in onze kringen veelszins aan den rijkdom en den ernst van dit geloof (zijn) ontzonken." En hij geeft de gronden aan waarop deze laatste overtuiging

zien van ware kunst verdedigen, al wensen wij onderscheid te blijven maken tussen behoefte aan kunst en behoefte aan genot en vermaak. Maar we blijven toch de vraag stellen: ligt daar nu werkelijk de oorzaak, dat velen bij ons weglopen en naar het wereldse kamp overvluchten, omdat we hun niet geven wat hun kunstzinnige ziel vraagt?

Ik geloof er niets van.

Ik denk, dat het percentage van andere afvallige intellectuelen, zoals doktoren, technici, leraren, advocaten enz. niet minder groot is. Een feit is, dat we in de laatste halve eeuw een grote verschuiving in ons christelijk volksdeel te zien krijgen. Het aantal intellectuelen is enorm toegenomen. En zeker hebben daar de Middelbare scholen in de eerste plaats voor gezorgd. Er is onder ons, laat ons maar zeggen, Calvinistisch volksdeel heel veel veranderd sinds in 1900 op voorstel van De Savornin Lohman de eindexamens van de bijzondere gymnasia gelijk gesteld werden met die der openbare en de wetswijziging van Minister Kuyper in 1904 van Staatswege subsidie toekende.

Het was vooral hierdoor (en door de economische verandering bij ons volk in zijn brede lagen) dat De Standaard reeds in 1932 kon gaan waarschuwen tegen de opkomst van een „geleerd" proletariaat. We vinden in dit blad (3 Oct. 1932) het volgende vermeld:

„Breed is de stoet van leerlingen van Christelijke Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Lycea in Nederland. Op 15 September 1931 was het getal discipelen op deze Protestantsch-Christelijke instituten uitgedijd tot 6429. Hoe sterk de toename zich doorzet, blijkt bij vergelijking van de cijfers van 1922 en 1932. De jongens en meisjes op de Christelijke H.B.S. vermeerderden in tien jaren van 2273 tot 2811, op de Christelijke Gymnasia van 832 tot 1257, op de Christelijke Lycea van 1123 tot 2234."

Waaraan dit blad dan de commentaar toevoegt:

„Soms schijnt het, alsof een menschwaardig bestaan uitgesloten is, indien niet Gymnasium of H.B.S. wordt bezocht. Heel wat zijn op geforceerde wijze getrokken uit hun milieu en tot een opleiding gekomen, die hun niets dan teleurstelling heeft gebracht. De waarschuwing tegen het kweeken van een geleerd proletariaat heeft ook voor onzen kring beteekenis".

Hoe het sedert 1932 toegenomen is weten we allemaal. Dat dit een der grote oorzaken is, dat, zoals Dr Buitendijk constateert: „het probleem van een christelijke cultuur op ons aanstormt" stemmen we van harte met hem in.

Alleen we geloven niet, dat onze „kulturfeindliche" houding de oorzaak is van de afval onder de kunstzinnige christenen. We geloven, dat de oorzaak precies daar ligt, waar ze ook te zoeken is bij de afval van al die andere intellectuelen, die het Calvinisme de rug toekeerden.

Wij geloven, dat de geest onder hen, die leiding geven aan onze Middelbare scholen, niet in orde is.

Ik denk aan wat Dr B. Wielenga hierover eens schreef in ons blad, nu dertig jaar geleden. Hij is eens op informatie uitgegaan bij onze christelijke instituten voor Middelbaar onderwijs en dan zegt hij:

„Worden de leerlingen op deze instituten opzettelijk met de nieuwe, door velen zoo gevreesde, letterkunde in aanraking gebracht?

Ik neem als voorbeeld een boekje, dat op tal van positief-christelijke inrichtingen als leidraad bij de behandeling der letterkunde gebruikt wordt, de werkelijk mooi en soms boeiend geschreven „Historische Schets van de Nederlandsche Letterkunde" door Dr C. G. N. Vooys, — een boekje, dat blijkbaar in de heele Nederlandsche schoolwereld opgang gemaakt heeft, daar het reeds in tienden druk verscheen.

Reeds spreekt voor zichzelf het feit, dat men op christelijke instituten in een opvoedkundig zóó teer en gewichtig vak een leidraad kiest, welks schrijver in niets laat blijken, dat hij een positief christen is. Maar de inhoud van dit aantrekkelijke boekje spreekt nog meer."

Wanneer hij dan iets uit de inhoud heeft opgesomd, waaruit blijkt, dat er alleen maar bewondering is voor de Tachtigers, zegt hij verder:

„Maar wat wel eenigermate tot verwondering aanleiding kan geven, ook bij den ruim voelenden opvoeder, is het feit, dat in deze handleiding ook de voornaamste geschriften der modernen worden gekarakteriseerd en ten deele begeerlijk gemaakt en vooral, dat de leerling hier in aanraking komt met boeken, die zelfs menig „paganist" niet in zijn huiskamer op de tafel durft laten liggen, als daar zijn: „Studies naar het naakt model" van Frans Netscher; „Martha de Bruin" van A. R. van Groeningen; „Kamertjeszonden" en „Diamantstad" van Heyermans; „Levensgang" van Querido; „Geertje" van Johan de Meester; „De Berg van Licht" van Louis Couperus; „Hartstocht" van Jeanne Reyneke van Stuwe, en „Inwijding" van Marcellus Emant.

Dr Wielenga zegt hiervan o.m.:

„Wie aan de leerlingen de „Historische Schets van de Ned. Letterkunde" van Dr Vooys in handen geeft, zet de poort van deze moderne kultuur voor de lezers van dit boekje wagenwijd open, en levert haar kunstenaars, om zoo te zeggen, met huid en haar, aan hen over."

Nu mogen we nog aannemen, dat menig christenleraar zijn leerlingen enig z.g. „tegengif" zal geven en waarschuwen zal voor wat hij noemen kan „verkeerde boeken", maar het feit, dat ook de gemeenste en vuilste romans met volledige titel vermeld worden, kan hij niet veranderen. En ook voor het christenkind geldt en voor hem misschien in bizondere zin: verboden wateren zijn zoet. Wij geloven, dat hier de pestilentie schuilt van de afval, niet alleen onder kunstzinnige jongelui, maar bij heel wat intellectuelen. De geest bij onze Middelbare scholen deugde niet. We hebben hard gevochten voor de lagere School met de Bijbel en onze vaderen hebben er zich soms bloedige offers voor getroost, maar onze Middelbare scholen hebben we veronachtzaamd en daar een geest toegelaten, die het vergif al maar in de jonge harten indruppelde. Wat zijn we met ons Middelbaar onderwijs ver afgedwaald van het hoge ideaal, dat Dr Woltjer ons stelde in zijn rede: „Het Gymnasium en de Gereformeerde beginselen", gehouden in 1892, waarbij hij sprak:

„Wij blijven op de zee der wetenschap onzen koers richten naar het kompas des geloofs; wij nemen onze poolshoogte waar aan den hemel; ons einddoel ligt buiten dit vergankelijk leven; want: „dit is het eeuwige leven" en, zeggen wij met Calvijn (in zijn gebeden achter zijn 2den Catechismus) ook het einddoel van alle wetenschap, „dat zij U kennen, den eenigen, waarachtigen God en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt". En dit einddoel zullen wij, zoo we door genade bij het kompas des geloofs blijven zeilen, zoo zeker bereiken, als Columbus eens, geloovende aan zijn doel, de nieuwe wereld heeft aanschouwd."

En even verder:

„Doch juist daarom mag het Woord Gods, dat alleen licht ontsteekt in deze duisternis, van het gymnasium niet worden geweerd, maar moet het integendeel, ook daar zijn een lamp voor den voet en een licht op het pad. En waar zoo menig ouderhart met zorg en angst, kennende de tallooze gevaren, die ook op den weg der wetenschap dreigen, vragend uitroept: „waarmede zal de jongeling zijn pad zuiver houden?" daar luidt het antwoord: „als hij dat houdt naar Uw Woord". Daarom moet dat Woord gelezen, de dienst van God geleerd worden, ook op het gymnasium, ja daar vooral. Al kon men het zóó ver brengen, dat alle onderwijs op de gymnasia gegeven werd zóó, dat het niet streed tegen Gods Woord, maar dat Woord zelf en het onderwijs in dat Woord ontbrak, dan zou nog de Christen dat onderwijs moeten veroordeelen en naar het betere zoeken. Maar ook al werd dat Woord daar gelezen en de dienst van God geleerd, maar dat onderwijs stond naast en buiten het overige onderwijs, ook dan nog zou geen Christen er vrede mee mogen hebben. „Kent Hem in al uw wegen" en: „Wat gij doet, doet het al ter eere Gods", die woorden gelden steeds en ook, ja vooral, in het voorbereidend Universitair onderwijs. Daarmede ernst te maken is juist de eisch der Gereformeerde beginselen."

Hoever zijn we vandaag aan dit ideaal met onze christelijke Middelbare scholen ontzonken.

We stemmen Dr Buitendijk toe, dat velen, die ons „christelijk" Middelbaar onderwijs bezocht hebben, zijn afgevallen en de wereld toegevallen. Maar dat ligt niet aan een negatieve cultuur-instelling bij vele christenen, maar alléén bij een te gretige wereldse cultuur-instelling van velen, die het zaad des Verbonds hadden behoren op te voeden bij het ideaal, dat Dr Woltjer ons hier boven tekende. R. v.R.

GEZINSLEVEN

Aangaande mij en mijn huis

De verschrikkingen Gods rusten zich tegen mij. Job 6 : 4b.

Deze woorden van Job zouden de broeders van Jozef tot de hunne kunnen maken. „De verschrikkingen Gods rusten zich tegen ons", toen zij moesten ervaren, dat Jozefs bloed werd gezocht en de Heere zelf hen tegen kwam. De ene verschrikking na de andere kwam over hen, en deed weer voor nieuwe verschrikkingen vrezen. Zij durfden nauwelijks voorwaarts gaan, en toch moesten ze verder, ondanks de gevaren, die dreigden.

Als ze eindelijk van hun eerste reis thuiskomen, zonder Simeon, met de koopprijs van het koren nog in hun zakken, met de eis, de onverbiddelijke eis van de heer van Egypte, dat ze geen koren weer zullen krijgen, noch Simeon ooit naar huis kúnnen terugvoeren — tenzij ze Benjamin meenemen naar Egypte en hem aan de onderkoning vertonen, dan zijn ze met dit alles

---

berust. Velen zouden namelijk menen, dat sinds de dagen van Noach in Gods bestel voor het menseneleven buiten het kerkverband, met name voor ons politiek bestaan, weinig zou zijn veranderd. Terwijl toch in werkelijkheid alles wat God toen werkte en al voortgaande heeft gewerkt, slechts ten doel had, den weg te banen voor **Jezus Christus.** „God zet tronen en Hij reikt zwaarden uit, opdat er ruimte zou komen voor den vasten troon van Christus; en als Christus zijn troon beklimt, dan verleent Hij Hem alle macht ook over aardse machten; Hij laat hun het zwaard, doch Hij stelt ze allen mèt dat zwaard, onder het bevel van Christus, opdat Hij ook daardoor alle dingen den Vader onderwerpen zou. De overheid is er dus om der verlossing wil..... Alle gezag is opgenomen en ingeschakeld in het eschatologisch heilswerk Gods..... Alle overheid is betrokken bij het dynamisch ingrijpen Gods ter verlossing....." „En omdat Christus' werk iedereen aangaat, en zijn volmacht die van alle overheden beheerst en bepaalt, daarom kan Paulus dan ook in Rom 13, **in het grote raam van het evangelie van Christus, de gezagskwestie stellen.....**" „.....als hij nu het vraagstuk van gezag en gehoorzaamheid stelt, dan is dat alleen maar **vanuit het verlossingswerk in Christus Jezus.**"

Opzettelijk hebben wij hier Professor Holwerda uitvoerig aangehaald. Het is onze overtuiging, dat zó en niet anders in den Calvinistisch Christelijken kring over de bron en den zin van het staatsgezag behoort te worden gesproken. Dat wij aan deze idee van het regnum Christi een bezieling hebben te ontlenen, welke die der „theocratische" richtingen ver achter zich laat, en ook alleen in staat zal zijn tegen den schijnbaren werkelijkheidszin der revolutionnaire stromingen het pleit op te nemen tot in de hitte ener vervolging toe. Aan minder heeft de antirevolutionnaire politieke partij, hebben met name de antirevolutionnaire jongeren niet genoeg. En voor elk „afgeleid" vraagstuk ligt hier en nergens anders het punt van uitgang."

*

Wanneer men na wat de Nieuwe Prov. Groninger ten beste gaf, dit stuk van Prof. Mekkes leest, wrijft men zich toch wel even de ogen uit!

Want het gaat in wat Prof. Holwerda schreef niet maar over een tweede- of derderangskwestie, maar, naar de eigen woorden van Prof. Mekkes, over „h e t cardinale vraagstuk der antirevolutionaire politieke belijdenis"!

En terwijl de N. Prov. Groninger in dit getuigenis van Prof. Holwerda de neerslag ziet van een overspannen kerkbegrip, van piëtisme, van het verlaten van de klassiek-gereformeerde lijn, van een beschouwing, die alle Christelijke actie dreigt stuk te breken, juicht Prof. Mekkes: zo en niet anders behoort in de calvinistische, christelijke kring over de b r o n en de z i n van het staatsgezag te worden gesproken! En elk afgeleid vraagstuk moet vanuit wat Prof. Holwerda betoogde worden bezien en opgelost!

Inderdaad, als men deze dingen leest, wrijft men zijn ogen uit. Zou het ooit in één beweging zijn voorgekomen, dat wat in het ene orgaan daarvan als de prachtige en juiste vertolking van wat heel de beweging en alle actie beheersen moet wordt bejubeld, tegelijk in een ander orgaan als een jammerlijke ontaarding en een, misschien wel h e t g r o t e, gevaar voor alle christelijke actie wordt gedoodverfd?

*

Nu zou ik op dit tegen elkaar inpraten omtrent wat het grondbeginsel der christelijke politiek moet zijn niet hebben gewezen, als het een geïsoleerd verschijnsel betrof. Maar het is niet het geval. Het is reeds eerder voorgekomen.

Ik denk hier aan de reacties op Zijlstra's boek „Tenzij". Zoals bekend is, ontstond dit boek uit de bekende Zaterdagavondartikelen uit „De Standaard" van voor de oorlog. In de kringen van de wijsbegeerte der wetsidee werden deze hogelijk geroemd. Meermalen hoorde ik de verzekering, dat zij het beste bevatten van wat De Standaard in die dagen bood. Prof. Vollenhoven prees ze op zijn colleges bizonder aan. Maar zie: toen ze als boek verschenen werden ze door sommigen in de kring van de antirevolutionairen kortweg verdoemd. Prof. Zuidema verwierf in dat bedrijf een treurige vermaardheid. Hij schreef over het boek van Zijlstra een reeks artikelen, die als openbaring van 't vermogen om in de kleinst mogelijke omvang het grootst mogelijke aantal vernietigende kwalificaties samen te persen inderdaad een unicum en een model zijn! Prof. Zuidema besloot zijn artikelen met deze niet bepaald vleiende tirade: „Zo is de verschijning van dit werk een symptoom van een betreurenswaardig verschijnsel: van den neergang van het Calvinisme, van z'n inzinking, van z'n zelfverminking, en dat in een tijd, waarin juist het echte, het waarachtige Calvinisme broodnodig is, en het staatkundige leven in elk geval niet gebaat is bij een vals kerkisme en een even vals negativisme bij een christendom, dat zichzelf isoleert."

Maar zie: ook in het officiële orgaan van de Ver. voor Calvin. Wijsbegeerte „Philosophia Reformata" verscheen een recensie van dit boek. En wederom van de hand van Prof. Mekkes, een collega van Prof. Zuidema, als bizonder hoogleraar in de wijsbegeerte der wetsidee. Hij schreef daarin o.a. het volgende:

„Wie kennis neemt van de gisting, welke plaats vindt in den heden zich gereformeerd noemenden kring, kan een lichte emotie van verwondering niet onderdrukken bij het aanhoren van de critiek, die men durft (!!!) uiten tegen den inhoud van een werk als het hierboven vermelde.

Terwijl toch de voorspitsen der Doorbraak hoe

oorzaak, dat hun oude vader van droefheid en toorn schier bezwijkt: toorn over het feit, dat zij die heer des lands alles omtrent zijn gezin hebben verteld: van zijn jongste, en van die ene, die niet meer was. En waarvoor? Juda tracht zich en zijn broers te verontschuldigen: „Die man vraagde zeer nauw naar ons, en naar onze maagschap" (hoewel we in het verhaal daarvan niets lezen!); en van droefheid, omdat hij nu ook Simeon mist, en genoodzaakt zal zijn, Benjamin mee te geven! Hoe moet die jammer, welke zij met dit alles hun vader aandeden, hen gefolterd hebben; terwijl ze niets konden aanbrengen, dat hem kon troosten. Integendeel, door hun aandringen, telkens weer, Benjamin toch met hen mee te laten gaan, dreven ze nog te dieper de scherpst-gepunte pijl in zijn harte-wonde.

Voor hun ogen zagen ze de man, die ze toch liefhadden, krimpen van pijn, mee door hun schuld, al durfden ze er niet van reppen; elke dag opnieuw kwelden ze zijn ziel, als ze hun best deden, hem te bewegen zijn jongste, zijn liefste uit handen te geven, en zo hem bloot te stellen aan dodelijk gevaar; hun uiterste best: „Dood twee van mijn zoons!" zegt Ruben; „ik wil zijn borg zijn, en alle dagen tegen u gezondigd hebben!" zegt Juda. Maar wat geeft dat alles Jacob. Als het er op aankomt, kunnen noch Ruben, noch Juda deze Benjamin redden van de hand van de onderkoning, als hij kwaad wil. En wat verzachting zou het hem zijn, dan twee zoons van Ruben te doden of Ruben buiten zijn gunst te stoten!

Maar ondanks hun pleiten, bleef vader weigeren; toch bleven zij aandringen, want het meegebrachte koren was reeds opgeteerd, en hun vee en hun kinderen en zij zelf leden honger. Zij m o e s t e n weg. Het kon niet langer worden uitgesteld!

Of ze graag de tweede reis naar Egypte ondernamen? Wij weten beter. Ze zagen er al even sterk tegen op als vader Jacob zelf; hoewel ze het niet zeiden. Zouden ze Simeon mee terug krijgen? En Benjamin? En wat is het met dat geld? En dat bloed van Jozef bleef nog roepen om wraak! En God was nog met hen bezig! Zij zelf vreesden het ergste!

Zeker, het gaf hun enige verlichting, toen zij dan toch eindelijk mochten vertrekken: met een rijk geschenk voor die harde heer; met dubbel geld in hun zakken, en met de bede van hun vader: „God, de Almachtige, geve u barmhartigheid voor het aangezicht diens mans, dat hij uw oudere broeder en Benjamin met u late gaan. En mij aangaande, als ik van kinderen beroofd ben, zo ben ik beroofd!"

Maar ja, zou dat gebed verhoring vinden! Was die God, de Almachtige, hun niet, vanwege hun zonde aan Jozef, een wreker geworden? En zou het slot van Jacobs afscheidswoord niet meer kans hebben in vervulling te gaan: „straks van al zijn kinderen beroofd! en zij allen, op z'n best nog, slaven!"

Zeker, het was hun een kleine opluchting, toen zij eindelijk de reis konden aanvaarden. Maar nauwelijks hadden ze de tenten, met haar bewoners, en de kudden, achter zich, of de vrees kreeg weer de overhand. Wat stond hun te wachten?

Het begin baarde hun al direct zorg, toen ze gedirigeerd werden rechtstreeks naar het huis van de onderkoning! „Toen vreesden ze!" De goddeloze vliedt, waar geen vervolger is! De goddeloze vreest, waar geen gevaar is! Zou het nu toch werkelijkheid worden, dat het erge, waarop hun vader in zijn laatste woorden had gezinspeeld: „Als ik van kinderen beroofd ben!" Zij allen slaven?! Hun angstige voorgevoelens doen hen hun schroom overwinnen; en geven hun vrijmoedigheid om dan zich vrij te pleiten van iets, waarvan ze nog niet eens beschuldigd waren, en waaraan zij ook geen schuld hadden. En dan klaart ineens de lucht op. De hofbeambte, die hen helpt, is een en al vriendelijkheid; spreekt zelfs vrome woorden: „Uw God en de God uws vaders heeft u een schat in uw zakken gegeven". (Alsof zij zèlf niet wisten, dat z ij van die God niet veel goeds hadden te wachten; wel het tegendeel!). Simeon wordt tot hen uitgebracht. Zij worden als voorname gasten behandeld, en als dan eindelijk de onderkoning zelf verschijnt, en zij zich diep voor hem neerbuigen, spreekt hij helemaal niet meer over „verspieders", ook niet over gestolen geld, maar spreekt bijna als hunner een: vriendelijk, meelevend, als ware hij blij hen te zien. Wat van dat alles te denken! Neen, het gaat tot nu toe boven verwachting goed. Maar recht rustig zijn ze nog niet.

Dan wordt de maaltijd aangericht: voor de onderkoning afzonderlijk, voor de Egyptenaren afzonderlijk; voor hen afzonderlijk. Maar waar ze het meest van opkijken en wat bij hen weer allerlei vragen doet rijzen, dat is het feit, dat aan de broers hun plaatsen worden aangewezen naar hun leeftijd: eerst Ruben, dan Simeon, vervolgens Levi enz.; het laatst Benjamin. Wat heeft dat allemaal te betekenen! Wat zit daar achter? Waarom krijgt Benjamin vijfmaal zoveel als elk der anderen? Wel ondervinden zij, dat de wijn het hart des mensen vrolijk maakt; wel gebeurt er, tijdens het verblijf aan het hof en bij hun vertrek niets dat hen ongerust zou behoeven te maken, zodat ze welgemoed de terugreis konden aanvaarden; wel gaan Simeon en Benjamin mee — vóór zij thuis zijn, durven ze echter niet te roemen. Er zijn nog te veel vragen onbeantwoord; en — nog steeds die onbeleden zonde, die om wraak roept!

HUISMAN.

POP. WETENSCH. SCHETSEN

KONING JOSIA VAN JUDA (II)

3. GODS WOORD OVER JOSIA'S REFORMEREN.

a. We keren weer terug tot Josia. We hoorden het: op zijn 16e jaar begint Josia tegen alle menselijke verwachting in de God van zijn vader David te zoeken. En dan blijven de vruchten niet uit. Vier jaar later begint hij met de opruiming van de afgoderij in Juda. We krijgen de indruk, dat hij dat wegruimen voorzichtig aanpakt. Dat moet ons niet verwonderen. De grote meerderheidspartij is pro-assyrisch en wil dus de assyrische eredienst en cultuur behouden! U kunt daarover meer lezen in de Korte Verklaring op 2 Kron. 34, bladz. 367 v.v. Josia moet nog even oppassen met het in gevaar brengen van de vrede met Assyrië! Maar: er is een begin!

Ik wil daarbij op twee dingen met nadruk wijzen. In de eerste plaats hierop, dat het zoeken van de HERE altijd vruchten moet dragen in de goede werken. De jonge Josia beseft het blijkbaar, dat het zoeken en dienen van de HERE betekenis heeft voor zijn koninklijke ambtsbediening. Met andere woorden: deze man wil geen personalistische vroomheid, welke zich terugtrekt in „het heiligdom der ziel", om het brede leven maar aan de verrotting over te laten. Persoonlijk geloof betekent altijd de reformatie van het leven. Evenwel, ik moet hierbij dadelijk een tweede opmerking maken. We lezen, dat Josia zijn reformatorische arbeid uitstrekt tot in het land der tien stammen, het voormalige rijk Israël. Dat was, gelijk we reeds zagen, assyrisch bezit. Hij waagt het dus om Assyrië tegen te treden. Daarvoor kan hij een nationaal motief en een oud nationaal ideaal aanvoeren. En wel dit: hij wil het rijk van David en Salomo herstellen! En zo kan hij de Judeërs op zijn hand meekrijgen. Was dat „ideaal" om de grenzen van Davids rijk te herstellen een voor God verantwoord streven? Ik meen, dat er geen Schriftgegevens tegen aangevoerd kunnen worden. Het zal naar luid van het Woord des HEREN blijven gaan om héél Israël. Daarvan hadden ook profeten als Jesaja, vóór de tijd van Josia, geprofeteerd. Alleen maar: die eenheid moet worden gezocht in gelóóf en niet uit politieke kansberekening! En we zullen het straks nog zien, dat er voor Josia een groot gevaar in school. En ik durf wel het vermoeden uitspreken, dat er in die jonge tijd van Josia wel een politiek en nationaal belang en doel daarin domineerde. En dat wel uit oorzaak van het feit, dat Josia nog niet aan het reformeren was naar het Wóórd Góds! Uit het feit immers, dat pas later het wetboek in de tempel wordt gevonden en Josia zich over de inhoud daarvan verbaast en tegelijk ontsteld is over wat de HERE hem en gans Juda daarin zegt, blijkt wel, dat het Woord Gods in die dagen in Juda was vergeten en ook onbekend. Men wist niet eens meer, dat er wetsrollen waren, dat er een geschreven Woord Gods was! Josia's reformatie was eigenlijk nog maar restauratie.

Reformatie is herstel en vernieuwing en bekering naar het Woord Gods, restauratie is herstel en vernieuwing zonder bekering om de oude toestand van vroeger te herstellen. Josia heeft in die jaren vóór het hervinden van het wetboek méér op het oog een herstel van de toestand onder voorvader David. Dus wel een zoeken van de HERE, maar genormeerd aan wat hem in David voor ogen stond en niet genormeerd aan het eigen Woord Gods, dat hem immers blijkbaar onbekend was.

Dat verschil tussen reformatie en restauratie moeten we altijd goed voor ogen hebben, juist in de kerk, ook vandaag! Reformatie is het zoeken van de HERE in dagelijkse bekering en dientengevolge het zoeken van de vernieuwing van de levensinhoud en de levensvormen, ook in de eredienst en in de organisatie van het leven, overeenkomstig het Woord des HEREN. Restauratie echter is het herstel van het leven naar vorm en inhoud zoeken overeenkomstig de levensvormen en levensinhoud in een voorafgaande periode van bloei, zonder dat het Woord des HEREN daarbij te pas komt of beslissend is. Bij Josia dreigde restauratie (en geen reformatie) van de kerk. Er zijn er ook vandaag onder ons, die menen, dat de vrijmaking verzandt in restauratie in plaats van door te werken in reformatie. En dan voeren ze als motief aan: herstel van de organisaties in het sociale en politieke enz. is niets anders dan restauratie!

Ik wil echter opmerken: dat ligt er maar aan! We

---

langer hoe meer opschuiven in onze richting, zijn er nog velen, die in de ure des gevaars achterom zien naar hetgeen op gereformeerd erf eer menschelijke autoriteit dan den dienst van God zou kunnen aantasten. Dit was althans onze gewaarwording bij kennisneming van dit — helaas eerst vóór enkele maanden ons toegezonden — boek, waarover reeds veel was gezegd en geschreven.

Met den auteur kunnen wij verschillen, misschien t.a.v. een gewichtige centrale kwestie, wij kunnen het soms roekeloos trekken van consequenties en het doordraven van misverstanden (vgl. b.v. Ons Politeuma van Mei/Juni 1951) afkeuren, wij kunnen aanbevelen om toch vooral dieper in te dringen in de moeilijke vragen, die de „wet der zonde" ons voorlegt, zulks alles neemt niet weg, dat, indien wij met onbevangen christelijke overtuiging het boek openslaan, de totaalindruk een verblijdende moet zijn.

Met waardigheid en liefde voor het oude beginsel heeft de schrijver van de Standaard-Zaterdagavondartikelen zich aan het werk gezet om uit den schat zijner belezenheid nog eens het gereformeerde volk tot den strijd, waarin hij zelf zijn beste jaren gedient heeft, aan te vuren.

Zeker, wij betreuren de separatie van het Gereformeerd Politiek Verbond, ons de realiteit van het waarschuwend woord van onzen Hoofdredacteur voor oogen brengende, dat God de door menschelijke willekeur geslagen scherven tot het laatste gruis aan stukken zal slaan. Maar dit kan niet wegnemen, dat wij bij zooveel gevaren in engeren kring het naar het grondmotief gerichte en door de woorden der Heilige Schrift gestaafde getuigenis van ons oud medelid met dankbaarheid begroeten.

Reeds lezing van de schoone bladzijde (158) over de werkelijke beteekenis van de macht, kan ons ervan overtuigen, dat het slechts de oude en na veel ondervinding verdiepte bezieling is die hier spreekt.

Het voorop stellen van het — overigens met gangbare theorieën over een neutraal gehandhaafd mandaat strijdige — regnum Christi (blz. 78), van de kerk als eerste openbaring daarvan in de afvallige wereld (blz. 222) kan slechts onze hartelijke instemming hebben. Wie meent met een onbegrepen leer der souvereiniteit in eigen kring zich te kunnen onttrekken aan de hier liggende pijnlijke problemen, schiet niet minder tekort dan het kerkelijk universalisme, waartegen hij wil optreden.

Wat nu de schrijver van Tenzij op blz. 87 over verbond en kerk opmerkt, heeft met zulk kerkelijk universalisme niets van doen, gelijk ons o.m. het verhandelde op blz. 189 in positieven zin onderwijst."

Na enige kritiek besluit Prof. Mekkes zijn recensie aldus:

„Bijzonder erkentelijk zijn wij den Heer Zijlstra voor twee ernstige waarschuwingen, resp. blz. 399 en 427, met betrekking tot de handhaving van het waarachtig staatsgezag tegenover het ook onze gelederen bedreigend syndicalisme, en tegen het opdringen der de volksvrijheden bedreigende partij-eliten. Met hem zijn wij van oordeel, dat hierop de waakzaamheid der christelijk politieke partijen voorshands in de eerste plaats gericht behoort te zijn.

Moge bij alle afkeer van menschelijke „stelsels" (ook de W. der W. wenscht geen wijsbegeerte aan het leven (blz. 396) ten grondslag gelegd te zien!) de auteur van dit zoo christelijk waarschuwend boek mede door middel van den kring, waarin hij thans meent te moeten arbeiden, het zijne bijdragen tot dieper en reëeler bezinning op de problemen der christelijke politiek dan Protestantsch Nederland in het algemeen tot heden heeft kunnen opbrengen."

Ik vermoed, dat ieder, die deze twee uitspraken naast elkaar legt en overweegt daar evenmin raad mee weet als ik.

Wie deze elkaar zo lijnrecht tegensprekende oordelen vergelijkt en in hun achtergronden tracht te peilen staat voor een raadsel.

Natuurlijk, men kán denken aan allerlei persoonlijke narigheid. En psychologen beginnen misschien te praten over ressentiment en rancune; het zich heenwerken over een boos geweten; het explosief reageren bij de eerste de beste gelegenheid om een verdrongen haat- of spijtgevoel lucht te geven enz. Maar dergelijke onderstellingen zijn inférieur. Men mag daaraan geen voet geven.

Maar als men tot geen prijs die weg op wil, dan komt juist met alle klem de vraag op ons af: waarmee hebben we in dit wonderlijk tegenstrijdige geschrijf, in dat lijnrecht tegenover elkaar staande beoordelen van precies hetzelfde dan toch te doen? Is hier geestelijke verwarring, verblinding? Is dit een, ondanks — of ook dank zij — zichzelf, denken en oordelen in kringetjes-categorieën? Is het een openbaring van een niet werkelijk en zakelijk gelovig stáán voor wat men zegt te belijden? Is hier toch weer „Real-politik"?

Hoe dit ook zij: Het gesignaleerde verschijnsel is a f s c h u w e l ij k. Het is ook het allerbeste middel om de zenuw van een geestelijke beweging door te snijden. Het is tevens een probaat middel om de werkelijk principiële vorming van de jeugd grondig te vernielen. En zonder enige twijfel: dit tegen elkaar inspreken, dit vervloeken door de een van wat is een bij uitstek betreurenswaardig verschijnsel, dit is inderdaad een symptoom van de neergang van het Calvinisme, van z'n inzinking en zelfverminking. Wat kan men verwachten van een stroming, een beweging, een organisatie, een partij, die de bronnen van haar kracht, die echte Geestverwanten en vijanden niet meer weet te onderscheiden? Die niet meer kan oordelen over wat antirevolutionair of reactionair is?

C. V.